

FOM

Felles oppmerksomhet med små barn som er blinde

Huseby og Tambartun kompetansesentra

FOM

- felles oppmerksomhet

Knut Brandsborg, Mette Cyvin (red.)
Rita H. Jeremiassen og Toril Loe

STATPED SKRIFTSERIE NR. 21

© Huseby og Tambartun kompetansesentra, Oslo og Melhus, 2004

ISSN 1503-271X

ISBN 82-7740-019-5 kpl

Se bakerst i tekstheftet eller www.statped.no/bibliotek/skriftserie for oversikt over alle utgivelsene i serien og for elektroniske versjoner av utgivelsene.

FOM

Felles oppmerksomhet

Dette prosjektet handler om felles oppmerksomhet mellom seende voksne og små barn som er blinde. God kommunikasjon mellom en voksen og det lille blinde barnet har stor betydning for barnets utvikling. Felles oppmerksomhet er en viktig del av denne kommunikasjonen. Prosjektet fokuserer på en liten bit av et stort fagfelt innen tidlig samspill og kommunikasjon. Økt kunnskap på dette feltet kan ha avgjørende betydning for små barn som er blinde og foreldrene deres.

Med felles oppmerksomhet mener vi her at voksen og barn har oppmerksomheten rettet mot samme gjenstand, hendelse, opplevelse eller aktivitet samtidig. Vi har valgt å bruke FOM som en forkortelse for begrepet.

Vi har samlet videoklipp som viser gode eksempler på felles oppmerksomhet mellom blinde barn og foreldrene deres. Nå håper vi at du som leser dette skal kunne dra nytte av disse foreldrenes erfaringer. På videoen er det tatt med noen eksempler fra kommunikasjon med seende barn. Dette er for å vise hvordan felles oppmerksomhet kan se ut i et samspill hvor begge parter ser.

Klippene er samlet på en video og DVD. Dette heftet er laget for å kunne leses både sammen med og uavhengig av videoen.

Både film og hefte er resultat av et mangeårig samarbeid mellom Rita H. Jeremiassen og Toril Loe ved Tambartun kompetansesenter og Knut Brandsborg og Mette Cyvin ved Huseby kompetansesenter.

Ole Bjørn Lier har vært teknisk ansvarlig for digitalisering og redigering av videomaterialet og har utarbeidet layout for heftet. Trond-Hugo Knutsen har ansvaret for DVD-produktet.

Mette Cyvin er redaktør. Hun har samlet stoffet og sørget for den endelige utformingen av dette heftet.

Knut Brandsborg

Mette Cyvin (red.)

Rita H. Jeremiassen

Toril Loe

Målgruppen for heftet

Heftet er skrevet primært med tanke på foreldre som har små barn som er blinde.

Fagpersoner innen synspedagogikk og spesialpedagogikk kan bruke videoen i møte med foreldre og fagpersoner. Video og hefte kan være nyttig å ha med seg i veiledningskofferten. Et videoeksempel kan spilles for foreldre eller andre for å illustrere ulike tema som omhandler kommunikasjon og felles oppmerksomhet hos små blinde barn.

Samtidig er det slik at enhver forelder helst vil finne fram til en stil som passer for seg selv og sitt barn. Som synspedagogiske veiledere bør vi ha stor respekt for det. Balansekunsten blir da å komme i dialog med foreldrene rundt temaer knyttet til felles oppmerksomhet. Slik kan vi bidra med vår faglige ekspertise og gi foreldrene mulighet til å velge sin egen vei. Vi tror denne videoen kan være et hjelpemiddel i slike samtaler sammen med en bevisst holdning til egen veiledningsfilosofi.

Materiellet kan også ha relevans for andre barn. Svaksynte barn kan i ulik grad ha kommunikasjonsproblem som ligner de vi ser hos blinde barn. Barn med annerledes blikkontakt kan også ha nytte av kommunikasjon som baserer seg på andre sanser enn synet. Vi tenker på en del multihandikappede barn. FOM-videoen og heftet kan derfor ha interesse for personer som er i kontakt med barn som har multihandikap eller svaksynthet.

Vi håper og tror at dette heftet vil være til inspirasjon og at det kan gi ideer til deg som leser det!

Nordisk prosjekt - felles oppmerksomhet med barn som er blinde

Bakgrunn og historie

Veiledningsmateriellet er resultatet av en prosess som startet i 1992 med to nordiske konferanser om blinde barn med kommunikasjonsvansker.

Siden har det vært avholdt 7 nordiske samlinger som dreier seg om denne målgruppen. Deltakerne har vært fra Refsnæsskolen i Danmark, Ekeskolan og TRC i Sverige, samt Tambartun, Skådalen og Huseby kompetansesenter i Norge. Vi har møttes for å diskutere, lære av hverandre og systematisere erfaringer om disse barna. Samarbeidet har bestått i å utvide vår teoretiske forståelse, begrepsavklaringer, avgrensning av målgruppen, øke vår felles kompetanse i bruk av video og videoanalyse og utveksling av veiledningserfaringer.

På samlingen i 1997 ble det bestemt å sette i gang et nordisk prosjekt som skulle hete "Blinde barn og felles oppmerksomhet". Planen var å gjennomføre flere delprosjekter under en felles paraply. Av ulike årsaker hadde ikke alle sentrene mulighet til å gjennomføre planen. Det som er presentert her er et resultat av samarbeidet mellom Refsnæsskolen, Tambartun og Huseby.

Materiellet er basert på en grunnmur av felles tenkning og forståelse som er bygd opp gjennom 11 års gledesfylt og givende nordisk samarbeid.

Mål for prosjektet

1. Utvide vår kunnskap om samspill mellom blinde barn og deres omsorgsgivere, med fokus på felles oppmerksomhet.
2. Utvide vår kunnskap om veiledning innenfor temaene tidlig samspill og felles oppmerksomhet med blinde barn.
3. Utarbeide materiell ut fra dette arbeidet som kan brukes i veiledning og kompetansespredning.

Problemstillinger vi har arbeidet med underveis:

- ☉ Avklaring og analyse av begrepet felles oppmerksomhet (FOM).
- ☉ Hvorfor er FOM viktig?
- ☉ Hvordan fastslå FOM i samspill med et barn som ikke ser? Hvordan viser barnet det?
- ☉ Hvilken type FOM er det? Hva er oppmerksomheten rettet mot?
- ☉ Hva har skjedd før etableringen av FOM? Hvordan opprettholdes den over tid?
- ☉ Hvordan og hvorfor brytes den?
- ☉ Hvem tar initiativ til at den opprettes eller brytes?
- ☉ Med hovedvekt på et ressursperspektiv: hva viser seg å være vellykket for å opprette og opprettholde FOM med et lite, blindt barn?
- ☉ Hva er viktigst å formidle videre til andre fagpersoner og nettverk rundt små, blinde barn om dette temaet? Hvordan er det best å formidle det?

Utarbeidelse av video og hefte

Daniel Stern sier:

" Som forskningsinstrument for å utforske menneskelig atferd – særlig ikke-språklig samspill – har videokameraet vært like viktig som mikroskopet var det når det gjaldt å oppdage hittil usynlige organismer."

(Daniel Stern, 1992, s.16)

Som Daniel Stern sier er video et nyttig hjelpemiddel for å studere menneskelig atferd. Hoveddelen i prosjektet vårt her i Norge har gått ut på å studere videoklipp nøye for å se på kommunikasjonen mellom blinde små barn og foreldrene deres. Video gir mulighet for å spille av samme situasjon mange ganger og studere ulike komponenter hver gang.

Tidlig i prosjektet startet vi med litteraturstudier og drøftinger for å komme fram til en god og felles forståelse av begrepet felles oppmerksomhet, FOM.

Noe av det vi er kommet fram til, kan du lese om i neste kapittel.

Det er viktig å være klar over at noen av videoklippene er tatt rett fra gamle opptak fra veiledning med blinde barn og foreldrene deres over flere år. Det er altså ikke bare nyinnspillinger, noe som gjør at den tekniske kvaliteten ikke alltid er den beste.

Hva legger vi i begrepet felles oppmerksomhet?

Felles oppmerksomhet ser vi når voksen og barn har oppmerksomheten rettet mot samme gjenstand, hendelse, opplevelse eller aktivitet samtidig.

Når man vil definere felles oppmerksomhet kan det gjøres både enkelt og komplisert. Vi har lest utenlandske artikler som på en vitenskapelig måte drøfter begrepet. En slik tilnærming ble for oss i denne sammenheng unødvendig vidløftig. Vi har vært opptatt av å finne en praktisk innfallsvinkel til begrepet felles oppmerksomhet. Vi støtter oss på en teoretisk forståelse, men ønsker primært å skape mening for foreldre og fagpersoner.

I denne sammenheng har vi valgt å tolke begrepet noe videre enn de strengeste definisjonene. På den måten har vi kommet fram til ulike former for felles oppmerksomhet:

- 👁️ Være hos hverandre, gjensidig oppmerksomhet om hverandre
- 👁️ Den voksne følger opp der barnet har sin oppmerksomhet. Det vil si at den voksne retter sin oppmerksomhet om det samme som barnet og gjerne gir uttrykk for det
- 👁️ Voksen og barn har felles oppmerksomhet om:
 - en gjenstand
 - en lek
 - en aktivitet
 - lyder
 - en hendelse som har funnet sted tidligere
 - en opplevelse
- 👁️ Barnet viser tydelig at det har oppmerksomheten samme sted som den voksne.
- 👁️ Barnet er klar over at den voksne også har oppmerksomheten rettet mot det samme. Barnet viser tydelig at det har oppmerksomheten samme sted som den voksne

Når felles oppmerksomhet er til stede i samspillet, kan det oppstå en slags flyt, nesten som i en dans. De fleste av oss har vel noen erfaringer med hvor ugreit det kan være å trække rundt i en vals når vi ikke har samme oppfatning av rytmen. Akkurat som det er vanskelig å danse sammen når man ikke har felles oppmerksomhet, er samspillet med små barn ikke lett når felles oppmerksomhet mangler.

Rytme er et annet stikkord som spiller inn i felles oppmerksomhet. Turtaking, dvs. at man tar initiativ hver sin gang er viktig i samspillet. For eksempel i en bankelek på gulvet. Først banker barnet, så svarer den voksne. Det oppstår kanskje en liten pause og så svarer barnet og smiler. Vi har også sett på turtaking som et element som spiller inn selv om det ikke direkte defineres inn under begrepet felles oppmerksomhet.

Hvorfor sette fokus på felles oppmerksomhet?

Spedbarn tiltrekker seg oppmerksomheten fra voksne med en sterk kraft som gjør at mange simpelthen må gå bort til det lille, skjønne nurket som ligger i vogna. Vi vil titte på, snakke til, smile til, og blir svært lykkelige om den lille smiler tilbake til oss. Det er et dypt menneskelig behov å forsøke å oppnå kontakt med et lite spedbarn.

Det lille blinde barnet reagerer annerledes i kommunikasjonen enn det vi er vant til fra seende småbarn. Blikkontakten mangler naturligvis; noe som gjør at vi ikke opplever å få kontakt umiddelbart. Mindre mimikk kan gjøre at den voksne tolker at barnet er trett eller uinteressert. På den måten får kanskje små blinde barn være mer ”i fred” enn det de kunne ha behov for. Når barnet snur hodet vekk, kan det være et tegn på at det lytter ekstra oppmerksomt og intenst til deg. Men hva tror vi voksne? Vi kan feiltolke det i retning av at barnet avbryter kontakten med oss. Det å finne innfallsvinkler til et godt samspill med små barn som er blinde, vil dermed kunne ha stor betydning for foreldre.

Den siste tids spedbarnsforskning har vist hvor viktig barnets initiativ er for samspill og kontakt. Det blinde barnet stimulerer ikke oss voksne til samspill like effektivt som et seende barn. Vi vet samtidig at foreldre har et sterkt ønske om å oppnå kontakt med barnet sitt, og at de ønsker å gjøre alt de makter for å oppnå et rikt samspill med barnet. Derfor har vi vært på jakt etter nøkler til å oppnå grunnleggende kontakt med det blinde spedbarnet.

Vårt prosjekt er i helhet viet felles oppmerksomhet som fenomen. Det finnes en god del litteratur fra før som omhandler motorisk utvikling og førspråklig utvikling hos blinde spedbarn. I en del av denne litteraturen er felles oppmerksomhet omtalt. Det nye er at vi har fått mulighet til å trekke ut felles oppmerksomhet som fenomen og både studere og presentere det grundig relatert til barn som er blinde.

Vi understreker at ved å velge felles oppmerksomhet som fenomen, har vi valgt bort noe annet. Mangfoldet i tidlig samspill gjør at andre kunne ha studert andre faktorer i samspillet og kommet fram til like viktige sannheter.

FOM

*Jeg kjenner at du er her
For jeg sitter helt inntil deg
På benken
Sammen utforsker vi en lekebil
Med våre hender*

(Mette Cyvin, 2003)

Faktorer som fremmer felles oppmerksomhet

Hva kan vi gjøre for at FOM skal oppstå i samvær med små blinde barn? Noen faktorer ser ut til å øke sjansen for at FOM kan finne sted mellom de blinde barna og den voksne. Vi presenterer her noen knagger som kan se ut til å være av stor betydning i samspillet. Disse temaene går igjen i videoeksemplene. Til slutt i dette heftet kan du lese mer om hvert enkelt punkt.

- 👁 Fysisk nærhet
- 👁 Barnet merker at hun blir sett av den voksne
- 👁 Hender brukes i kommunikasjon
- 👁 Vente på barnets initiativ
- 👁 Positiv ledelse
- 👁 Tilrettelegge situasjonen
- 👁 Stemmebruk
- 👁 Følelsesmessig kontakt

Kommentarer til de enkelte videoeksemplene:

1 Dialog – "samtale" med mor Maria, 3 md. – seende	8
2 Dialog – "samtale" med far Ole Martin, 5 md. – blind	9
3 Borte-bø-lek Ingrid, 8 md. seende.....	10
4 Borte –bø-lek Ole Martin, 5 md. - blind.....	11
5 Skal du opp? Jørgen, 8 md. – blind.....	12
6 Lek med tærne Jørgen, 8 md. – blind.....	13
7 Lek med smykke og fot Hanne, 12 md. – blind (3md. prematur).....	14
8 "Gir du meg hammer'n?" Håkon, 12 md. – seende.....	15
9 "Hvor er du – ser du meg?" Ole Martin, 10 md. – blind	16
10 Oppmerksomhet mot lyd Andrine, 8 md. – seende	17
11 "Hør pappa?" Marita, 12 md. – blind.....	18
12 Hoppelek Ole Martin, 12 md. – blind.....	19
13 Gyngeglede Jørgen, 12 md. – blind	20
14 Puttekassen Andrine, 12 md. – seende	21
15 Lekekoffert Hanne, 2 år – blind	22
16 Jonas og katten Jonas, 2 år – blind	23
17 Puslespill Ole Martin, 2 år – blind	24
18 Lita sklie – stor sklie Ole Martin, 2 år – blind	25
19 Koke kaffe Ingrid, 3 år – seende	26
20 Koke kaffe Ørjan, 3år – blind.....	27
21 Badelek Jonas, 3 år – blind	28

1 Dialog – “samtale” med mor Maria, 3 md. – seende

”Maria og mor fører en samtale basert på blick-kontakt. Dialogen opprettholdes uavhengig av fysisk nærhet.

Den tidlige dialogen er en viktig forutsetning for å oppnå felles oppmerksomhet.”

Maria ligger på ryggen på et teppe. Mor bøyer seg over henne, og de har en ”ordløs konversasjon” sammen. De to har kontakt ved hjelp av blikket samtidig som mor og barn pludrer og har kontakt gjennom lyder med stemmen.

Vi har valgt å ta med et eksempel på den tidlige dialogen mellom et seende barn og moren hennes. På den måten retter vi søkelyset mot blick-kontakten og den ikke-språklige kommunikasjonen som barnet kan oppfatte via synssansen. Dette eksemplet kan sette i gang tanker om syn og kommunikasjon hos deg som leser. Synet og kommunikasjonen er vevd sammen med fine tråder. Syn har større betydning for kommunikasjonen enn vi vanligvis tenker på.

Dette er svært tydelig i kommunikasjon med de aller minste barna.

Anne Carling introduserte begrepet ”hverandres blick” i sin bok (1989) der hun understreker betydningen av blickkontakt i det tidlige samspillet. Noe av det første som kan gjøre oss urolige i forhold til barnet er hvis det er vanskelig å oppnå blickkontakt.

Vi skal senere i heftet og i videoeksemplene se på andre muligheter til å oppnå den noe av den samme kontakten som det Maria og mor har her.

Hvordan ser den tidlige dialogen og felles oppmerksomhet ut når barnet ikke ser?

2 Dialog – "samtale" med far Ole Martin, 5 md. – blind

"Ole Martin og far fører en samtale basert på gjensidig berøring og utveksling av lyder etter tur. De har felles oppmerksomhet om fars ansikt.

Fysisk nærhet er viktig når barnet ikke ser. Det er med på å skape og opprettholde gjensidighet i samspillet.

Ole Martin og faren er her i en lignende situasjon som det forrige eksempel viste. Ole Martin som er blind, ligger på matta, og faren bøyer seg over ham for å pludre med ham.

Dette er et eksempel på hvordan tidlig dialog kan arte seg når barnet ikke ser. Eksemplet viser blant annet at lyd blir viktigere for blinde enn for seende. Det at kontakten holdes gjennom stemmen kan være en vesentlig del av samspillet. Er det slik at stemmen kan fungere litt på samme måte som øyenkontakten for det blinde barnet? Anne Carling snakker om "å være i hverandres blikk". Kan man være i hverandres stemme og lyd?

Det kan ikke understrekes nok hvor viktig fysisk nærhet ser ut til å være for det lille blinde barnet.

For å skape eller understøtte felles oppmerksomhet ser det ikke ut til å være godt nok å nesten være borti barnet med sin egen kropp. Med fysisk nærhet i denne sammenheng mener vi berøring. I dette videoeksemplet bøyer far seg over barnet. I tillegg er fars albue i fysisk kontakt med barnets hofte. Han stryker barnets hode for å understøtte kontakten. Far skaper et lite, avgrenset rom med armene og kroppen sin.

Maria i forrige eksempel hadde kontakt med mor gjennom to sanser samtidig: syn og hørsel. Her får Ole Martin samtidig bekreftelse gjennom to sansekanaler: berøring og hørsel.

I en sekvens i videoeksemplet berører far barnets hender i et lite "berøringssamspill". Han er også så nær ansiktet til barnet at det sannsynligvis kan være kontakt gjennom pusten.

- kontakt kan skapes ved å bruke stemmen
- fysisk nærhet, så nær at det er fysisk kontakt og berøring
- nærhet med hender, kropp og pust

3 Borte-bø-lek Ingrid, 8 md. seende

"Ingrid og mor har gjemmelek med en klut.

Leken opprettholdes ved øyekontakt og bevegelser.

Ingrid har forventning og glede ved leken og viser dette med hele kroppen, ansiktsuttrykk og lyder."

Ingrid sitter i barnestolen sin. Mor er i nærheten, men uten direkte fysisk kontakt. Hun kaster forsiktig en klut over ansiktet hennes.

Mor skaper forventning hos Ingrid, noe vi ser ved at Ingrid ser på, og smiler til mor før kluten kommer.

Vi ser også Ingrids forventning ved at hun beveger armene og kroppen.

Gleden hennes ser også ut til å være knyttet til det å "få noe til å skje": ta vekk kluten selv, se og bli synlig og få reaksjon fra mor.

Hvordan skape forventning og opprettholde leken når barnet ikke ser?

4 Borte-bø-lek Ole Martin, 5 md. - blind

”Ole Martin og foreldrene har gjemmelek. Foreldrene er oppmerksomme på barnets utspill og følger hans initiativ i leken.

Barnet erfarer at hans initiativ påvirker omgivelsene.”

Ole Martin sitter på fars fang. Mor sitter ved siden av. Hun legger en klut forsiktig over ansiktet til Ole Martin så han kjenner det. Samtidig skaper hun forventning og utløser spenningen med å si ”Bø!” når kluten går vekk.

Et blindt barn er avhengig av å kjenne kluten, og spenningen utløses når barnet kjenner at kluten blir tatt vekk.

Etter en stund venter mor til Ole Martin selv tar kluten vekk. Barnets eget initiativ i leken får bekreftelse ved at mor sier ”Bøø...”

Tittei-leker av ulik slag er morsomme for små barn, samtidig som de har et element i seg som er nyttig for samspillet, nemlig turtaking

Å dele glede og latter er noe som i seg selv kan være en form for felles oppmerksomhet.

Vi tror at muligheten for at FOM finner sted, øker når den voksne viser glede, for eksempel med stemmen.

- fysisk nærhet
- barnet kan kjenne kluten, det skaper forventning til om den skal tas vekk
- mor har innlevelse og varme i stemmen
- mor venter på barnets initiativ og gir bekreftelse på det
- glede i leken kan høyne kvaliteten på den felles oppmerksomheten

5 Skal du opp? Jørgen, 8 md. – blind

"Jørgen lager en lyd og løfter hodet. Mor sier: "Skal du opp?" og bekrefter med handling.

Mor gir tydelig svar på barnets initiativ."

Jørgen ligger på ryggen i fanget til mor. Det er fysisk nærhet ved at Jørgen kan kjenne mors kropp. I tillegg holder hun hendene sine på magen hans og stryker ham.

Jørgen kommer med et initiativ. Han lager en liten lyd og løfter litt på hodet. Det er ikke lett å oppfatte for utenforstående, men mor forstår med en gang hva Jørgen vil og sier: "Skal du opp?" Hun hjelper ham opp.

Jørgen får svar på sitt initiativ både gjennom ord, dvs. via hørselen, og ved en handling som han tydelig kan kjenne.

- mor venter på initiativ fra barnet
- mor gir verbal tilbakemelding
- mor understreker med handling, noe som barnet kan kjenne

6 Lek med tærne Jørgen, 8 md. – blind

"Jørgen og far har felles oppmerksomhet om Jørgens fot i en lek. Det får de ved at begge tar på foten og at far snakker om den.

Berøring gir informasjon som Jørgen ikke får med synet."

Her sitter far og Jørgen tett sammen, far holder nær fysisk kontakt med Jørgen med hendene sine. Far tar på foten til Jørgen. Så tar Jørgen på foten sin.

Det at far tar på foten til Jørgen samtidig som Jørgen er opptatt av den, kan være en måte å si: "Ja, jeg ser foten din. Der er foten din." Han sier dette på en måte som Jørgen kan kjenne, ved berøring, samtidig som han sier dette med ord.

- far gir tilbakemelding som Jørgen kan oppfatte, gjennom berøring
- han gir samtidig tilbakemelding med lyd: han sier noe om tærne
- det er nær fysisk kontakt, tett inntil hverandre

7 Lek med smykke og fot Hanne, 12 md. – blind (3md. prematur)

"Hanne og mor har felles oppmerksomhet mot mors smykke og Hannes fot. Mor skaper god stemning med stemme, nærhet og innlevelse.

Hender er viktige i samspillet. Mor bekrefter Hanne ved å ta på foten sammen med henne."

Hanne sitter trygt og tett i mors armkrok. Her er det nær fysisk kontakt. Mor har i tillegg kontakt med Hannes hånd. Mor pludrer med en varm stemme som skaper en god og nær stemning. Hun bekrefter med ord og berøring av smykket når Hanne tar på smykket: "Ja, der er smykket, ja. Der er det.", sier mor.

Mor tar av sokken til Hanne, hun hjelper også Hanne så hun får tak i den. Mor hjelper henne ved å trekke den halvveis av. Dette kalles stillasbygging.

- nær fysisk kontakt
- mor tilrettelegger slik at felles oppmerksomhet kan finne sted.
- ved å dra sokken halvveis av, hjelper mor så barnet kan fullføre handlingen (stillasbygging)
- mor viser barnet med hendene sine, noe vi kan kalle positiv ledelse
- innlevelse i stemmen, en varm, glad stemme som skaper god stemning

8 "Gir du meg hammer'n?" Håkon, 12 md. – seende

"Håkon og far har en gi- og ta lek sammen. Far bekrefter og følger opp guttens initiativ.

Dialogens rytme er basert på blikkontakt, kommentarer og gester"

Håkon og far sitter mot hverandre på gulvet. Det er ikke tett fysisk kontakt, men vi kan tydelig se at de holder kontakten med blikket.

Blikket er også styrende i turtakingen når Håkon og far gir hammeren til hverandre. Håkon ser at far holder hammeren fram, han tar den og far bekrefter med ord.

Hva kan styre turtakingen når barnet ikke ser?

9 "Hvor er du – ser du meg?" Ole Martin, 10 md. – blind

"Ole Martin gjør bevegelser som mor tolker som initiativ til lek.

Mor bygger opp forventning gjennom å vente på hans initiativ og legge til rette for gjentakelser."

Ole Martin og mor er sammen på gulvet. Det ikke tett fysisk kontakt mellom dem. Selv om avstanden ikke er stor, baserer kontakten seg på lyd og på at mor svarer på det hun ser at Ole-Martin gjør. Mor er våken for Ole Martins initiativ og bekrefter ham så han kan oppfatte det.

Vi har tidligere understreket betydningen av fysisk nærhet. I denne sekvensen ser vi et fint eksempel på hvordan man kan bekrefte for et blindt barn at det blir sett; også uten berøring.

Ole Martin gynger og han strekker seg. Han lager noen frydefulle lyder og mor sier: "Oj! Åh, for en tøffing...!" Med det sier hun: "Jeg ser hva du gjør!", på en måte som Ole Martin kan oppfatte.

Videre ser vi eksempel på turtaking ved bruk av bankelyder. Ole Martin og mor har en bankelek på gulvet hvor de banker hver sin gang i samme rytme. Mor svarer på Ole Martin sin banking. I det forrige eksempelet så vi hvordan blikket var styrende i turtakingen. Her er det turtaking gjennom bruk av lyd hver sin gang.

- mor er våken for barnets initiativ
- hun bekrefter med ord som barnet kan høre
- mor viser stolthet og glede i stemmen
- mor er oppmerksom når barnet banker.
- mor og Ole Martin har turtaking med bankelyder hver sin gang i samme rytme

10 Oppmerksomhet mot lyd Andrine, 8 md. – seende

"Andrine og den voksne utforsker rangla sammen ved bruk av hendene. Blikkontakten forsterker følelsen av felles oppmerksomhet.

Den voksne bekrefter med blikk. Andrine blir oppmerksom på og snur seg mot en lyd utenfor rommet. Med lyd og blikk spør hun: "Hva foregår utenfor?" Den voksne bekrefter med verbal tilbakemelding."

Andrine og den voksne har tett kontakt på gulvet. De utforsker en rangle med hendene. Legg merke til hvordan Andrine ser opp på den voksne og så tilbake på rangla.

Senere i klippet hører Andrine noen som roper utenfor. Hun snur hodet og hele kroppen og ser mot lyden. Den voksne bekrefter.

Hvordan kan vi følge et blindt barns fokus når det ikke bruker blikket til å vise oss hvor det har oppmerksomheten?

11 "Hør pappa?" Marita, 12 md. – blind

"Marita blir oppmerksom på lyden av mor på badet. Hun viser det ved en oppmerksomhetsrettende lyd.

Far bekrefter med ord at han forstår hva hun er opptatt av."

Marita står og støtter seg til stuebordet. Hun lager en lyd som viser at hun er opptatt av noe. Far tolker det slik at Marita hører mor ute på badet og vannet som renner. "Ja, det er mamma ute på badet," sier han.

Han bekrefter at han forstår hvor hun har oppmerksomheten sin og de kan dermed dele felles oppmerksomhet.

Far er lyttende og oppmerksom og oppdager at Marita kommer med en liten lyd. Han prøver å finne ut hva hun mener. Han er helt klart opptatt av å følge hennes fokus.

Hos blinde barn er signalene på at de er opptatt av noe ofte svært små og ikke så tydelige. Marita kommer bare med en lyd. Hun vender ikke blikket eller kroppen mot lyden.

- en lyd eller et lite tegn med en del av kroppen kan vise hvor det blinde barnet har oppmerksomheten
- vi må kanskje tolke for å finne barnets fokus
- hos blinde barn er signalene ofte små og ikke så tydelige

12 Hoppelek Ole Martin, 12 md. – blind

“Ole Martin gjør en bevegelse med kroppen som mor tolker ved å si. Oj, ska'du hoppe no?”

Mor bygger opp forventning ved å vente på barnets initiativ.”

Ole Martin sitter på gulvet foran mor på huk i hockey-stilling. Mor og Ole Martin har sannsynligvis lekt hoppelek før, slik at mor forstår at Ole Martin vil hoppe.

Mor gir Ole Martin tilbakemeldinger med stemmen og med ord. Hun klarer å vente lenge nok til at han får hoppet opp før hun kommer med et nytt utspill. Ole Martin viser at også han har oppmerksomhet om mor og hoppeleken, ved at han gjentar hoppene, smiler og lager lyder.

- forventning i lek, forventningen skapes ved å lage pauser og ved å bruke stemmen
- mor smiler med stemmen, hun viser tydelig glede og varme
- mor sitter nær Ole Martin og hun har kontakt gjennom sine hender

13 Gyngeglede Jørgen, 12 md. – blind

"Jørgen og far har en gyngerek sammen. Jørgen viser glede.

Far bekrefter Jørgens gynging med lyder og med bevegelse."

Her står Jørgen på knærne til far mens far holder ham i hendene. Jørgen starter med å gyng litt fram og tilbake.

Far følger opp dette, han forsterker gyngingen slik at det blir en slags lek. Han plystrer og hoier til gyngingen i samme rytme.

- rytme kan være et stikkord i felles oppmerksomhet, her deler far og Jørgen en felles glede over en rytmisk gynging
- far har fysisk kontakt med Jørgen slik at Jørgen får bekreftelse gjennom kroppen
- far bekrefter i tillegg Jørgens gynging gjennom lyd ved å lage noen artige plystrelyder

14 Puttekassen Andrine, 12 md. – seende

"Mor gir nok hjelp til at Andrine lykkes i leken og bekrefter Andrine på flere måter.

Støtte og tilrettelegging hjelper barnet til å fortsette leken og til å oppleve mestring."

Andrine og mor ser på puttekassen. Blikkene forteller noe om hvor oppmerksomheten er.

Det blir ikke sagt så mange ord i sekvensen. Ordene er ikke nødvendige for å opprettholde felles oppmerksomhet.

Når blikket ikke kan opprettholde felles oppmerksomhet, blir da ordene viktigere?

15 Lekekoffert Hanne, 2 år – blind

"Hanne og mor har felles oppmerksomhet om leker, lyder og handlinger.

Mor støtter og bekrefter Hannes handlinger med ord."

Hanne og mor sitter på gulvet. Oppmerksomheten til begge er konsentrert om en lekekoffert. Begge er opptatt av kofferten og det som er inni.

De holder kontakt gjennom å bruke ord og lyder samtidig. Vi kan se at Hanne også merker at mor er opptatt av det samme som henne, fordi Hanne henvender seg til mor som om hun forventer svar. De veksler begge på å ta initiativ i leken og samtalen. De snakker om tingene som er i kofferten og hva disse heter.

Etter en stund oppstår det en lek rundt en klikke-lyd og åpning og lukking av kofferten. "Klikk-klikk, åpne kofferten", sier de etter tur.

Her har Hanne og mor felles oppmerksomhet om hverandre og gjenstanden, selve kofferten. I tillegg deler de oppmerksomhet om en aktivitet og om lyder i denne aktiviteten.

De sitter tett inntil hverandre.

- felles oppmerksomhet støttes av ord
- lyder som f. eks klikkelyden kan støtte felles oppmerksomhet
- mor er helt og fullt til stede og er svært oppmerksom

16 Jonas og katten Jonas, 2 år – blind

"Mor holder katten slik at Jonas har muligheten til å undersøke den og legger til rette for felles oppmerksomhet.

Hun har oppmerksomheten sin på samme sted som Jonas og viser dette med ord og handling. Ved god tilrettelegging bidrar mor til utforskning og deling av opplevelser."

Jonas og mor er i sofaen. Mor oppfatter at Jonas har lyst til å få tak i katten Milla. For små blinde barn kan det være et problem å få rike og varierte erfaringer med alle slags gjenstander.

Dyr kan være vanskelige å studere med hendene, fordi de beveger seg raskt og forsvinner. "Pusen", sier Jonas. Så forsvinner katten, svisj, bort til mor. Dette viser hvor fort ting kan forsvinne for et blindt barn.

Her ser vi et godt eksempel på hvordan mor legger til rette slik at Jonas kan studere katten. Hun holder fysisk katten på plass. Dermed øker hun muligheten for at felles oppmerksomhet kan finne sted.

Jonas og mor har felles oppmerksomhet om katten. Vi ser det ved at de tar på katten sammen og ved at de snakker om katten begge to. Vi kan være vitner til det "gyldne øyeblikk" når Jonas får kjenne på labben til Milla. Da er det full konsentrasjon og felles oppmerksomhet.

- mor "bringer verden til barnet". Hun gjør det på den måten at hun holder katten fast for at Jonas skal kunne studere den
- mor skaper trygghet i situasjonen. Ved å holde katten og i tillegg prate lunt og koselig, gjør hun en spennende stund ut av noe som i utgangspunktet kunne vært litt skummelt

17 Puslespill Ole Martin, 2 år – blind

”Mor ser at Ole Martin tar puslespillbiten og tolker dette som et initiativ til en ny lek.

Mor legger aktiviteten til rette og gir positiv håndledning slik at barnet kan få mulighet til å lykkes.”

Ole Martin og mor sitter på en matte i lekekroken. Mor ser at Ole Martin har en puslespillbit i hånda. Hun finner fram puslespillet og begynner å hjelpe Ole Martin slik at det blir lett for ham å leke med puslespillet. Mor sitter nær Ole Martin.

Hun tilrettelegger praktisk slik at Ole Martin kan nå puslespillet greit. Hun flytter på kroppen til Ole Martin så han blir sittende rett foran puslespillet. ”Sette deg med fotan frem, ” sier hun samtidig. Og så sier hun: ”Her er puslespillet!”.

- det er fysisk nærhet mellom mor og Ole Martin
- mor svarer på barnets initiativ
- mor tilrettelegger situasjonen rent praktisk
- mor hjelper ved å støtte med positiv håndledning

18 Lita sklie – stor sklie Ole Martin, 2 år – blind

”Ole Martin setter seg på mors lår. Mor kaller dette ”lita sklie” og utvider leken ved å overføre den til stor sklie.

Mor bidrar til å utvide barnets forståelse for begrepet sklie.”

Mor sitter på kne. Hun og Ole Martin skal leke en lek de kjenner godt og som de kaller for ”lita-sklia”. Den går ut på at Ole Martin sklir på rumpa nedover mors lår. Mor hjelper og støtter med hendene.

Gjennom denne leken får Ole Martin kjennskap til begrepet ”sklie”. Ole Martin og mor har felles oppmerksomhet om leken og om begrepet sklie.

Mor utvider begrepet ved å trekke inn den store sklia. ”Skal du skli på den store sklia?”, spør hun og viser Ole Martin hvor den er. Når Ole Martin sklir på den store sklia, støtter mor med ord. ”Oh, boy!!”, sier hun entusiastisk når han klatrer oppover. Mor støtter Ole Martins handlinger med ord.

- mor tilrettelegger ved å vise med hendene hvordan barnet skal sette seg på lårene hennes og skli
- helt konkret erfaring med egen kropp i felles oppmerksomhet med mor gir en grundig oppfatning av begrepet ”sklie”
- lek og glede virker motiverende for begrepslæringen
- mor støtter også med ord når Ole Martin sklir på sklia
- mor viser glede og entusiasme i stemmen

19 Koke kaffe Ingrid, 3 år – seende

"Ingrid leker – "koke kaffe".

Barnet viderefører leken uavhengig av den voksnes fysiske nærhet."

Ingrid er på lekekjøkkenet og leker "koke kaffe" og dokkelek. Mor og tante er i nærheten, men ofte utenfor synsvidde.

Ingrid er selvstendig i leken, og har av og til verbal kontakt med mor. Hun forklarer for mor hva hun foretar seg i leken.

Hvordan kan vi få felles oppmerksomhet med blinde barn i rollelek?

20 Koke kaffe Ørjan, 3år – blind

"Ørjan får hjelp til å fortsette leken ved at den voksne gir verbal støtte og håndledning

Barnet er avhengig av den voksnes fysiske nærhet for å fortsette leken."

Ørjan, en voksen og noen barn sitter rundt et bord. De har lekeservise og leker at de drikker kaffe.

Rollelek kan være vanskeligere for blinde barn. Det kan hjelpe å gi barnet god kjennskap til ulike roller. Hvordan oppfører egentlig en postmann seg? Hva gjør han? Kan barnehagen oppsøke ulike miljø og la barnet få nær kontakt og tid til å undersøke, vil det kunne hjelpe.

Det at en voksen er aktivt med i leken, kan også være til hjelp, slik vi ser i dette eksempelet.

Den voksne bruker ord for å forklare hvordan Ørjan skal gjøre når han skal helle opp kaffen. Hun understøtter det også med handling.

Når hun går fra bordet for å hente en klut, ser det ut som om leken hans stopper opp.

- verbal støtte fra den voksne gjør at barnet kan forstå at de to er opptatt av det samme
- den voksne er her aktivt med i rolleleken

21 Badelek Jonas, 3 år – blind

"Jonas og mor har felles oppmerksomhet om bading. Det er noe de har opplevd sammen tidligere.

Mor snakker om opplevelser som Jonas har mulighet til å kjenne seg igjen i. Hun knytter dette til her og nå."

Mor og Jonas er ute i hagen. Jonas står bøyd over et plaskebasseng mens mor tørker ham med et håndkle. Han plasker i vannet, koser seg og prater.

Det er tett fysisk kontakt mellom mor og barn. Mor står bak Jonas og har kroppskontakt idet hun tørker Jonas. Hun skaper nær kontakt også gjennom måten hun småprater og pludrer. Det blir en koselig stemning.

Med utgangspunkt i vannleken bringer mor inn en samtale om en hendelse de har opplevd sammen før.

De snakker om da de var på stranda og badet i sjøen. "I sjøen er det kaldere," sier mor, og refererer til opplevelsen på en måte som Jonas har opplevd med andre sanser enn synet.

Det kan være til god hjelp for barnet om man bruker ord som referer til andre sanseinntrykk enn syn. Hvilke lyder var det? Hvordan kjentes det ut? Det gjelder særlig i samtaler med fokus utenfor det vi kan oppleve sammen her og nå.

- nær fysisk kontakt
- mor bruker ord som Jonas har kjent på kroppen og knytter en tidligere hendelse til det de opplever sammen akkurat nå

Faktorer som fremmer felles oppmerksomhet

Mye av dette vil foreldre og andre voksne gjøre helt naturlig. Likevel kan det være klokt å bevisstgjøre seg på hva et barn som ikke ser trenger. For voksne som ser, kan det være nødvendig å få påminnelser. Det blinde barnet er avhengig av at vi benytter deres kanal. Jo mer vi klarer å tone inn på det blinde barnets sansekanaler, jo bedre, noe som erfaringsmessig ikke alltid faller like naturlig for seende personer.

👁️ Fysisk nærhet

Det er interessant at Anne Carling (1989) forteller at kroppskontakt kan være like vesentlig som blikkontakten i andre kulturer. I Øst-Afrika legges det større vekt på kroppskontakt med små barn enn i vår kultur. Mødrene får både kontakt og kommunikasjon med barna når de bærer det på ryggen.

Når barnet er et lite spedbarn, faller det naturlig med nær kroppskontakt. Vi har stilt oss spørsmål om det kan være viktig for det blinde barnet at fysisk kontakt fortsetter lenger opp i alder enn for seende barn.

Fysisk kontakt for et blindt barn betyr at man må være helt inntil barnet. Fysisk nærhet betyr virkelig nær, ofte innebærer det både kroppskontakt, sitte på fanget, sitte inntil, og berøring av hendene eller føttene i tillegg.

👁️ Barnet merker at hun blir sett av den voksen

I dette prosjektet har vi vært opptatt av å vise hvordan man kan formidle tilbake til et barn at det blir sett, når synet er slik at barnet ikke kan se vårt smil og ansiktsuttrykk og øyne.

”Ja, jeg ser deg, gutten min. Så flott du er!” Dette er informasjon seende barn ofte får både ved blikkontakt og gjennom ordene.

For et blindt barn kan foreldrene bruke ord og stemmebruk som tilbakemelding. Vi har eksempel på det i videoen. En mor sier: ”Å, for en tøffing!” med stemmen full av stolthet når gutten gjør noen bevegelser.

Når man gir tilbakemelding som det blinde barnet kan kjenne, i tillegg til ordene, tror vi at effekten blir sterkere. Et eksempel kan være at det blinde barnet sitter på fanget med ryggen mot magen til den voksne. Det blinde barnet kan da kjenne den voksnes kropp og pust. Den voksne kan speile barnets initiativ både gjennom ord og på en måte som barnet kan kjenne. For eksempel når barnet hoster: Den voksne kan si: ”Å, der hosta du, ja”. Den voksne kan samtidig bekrefte med hostelyd og en ”hostebevegelse” som passer inn.

Er barnet opptatt av tærne sine, kan den voksne både snakke om tærne, og ta på tærne til barnet samtidig for å forsterke handlingen. Det samme kan en gjøre når barnet er opptatt av en gjenstand. Den voksne kan snakke om tingen, og samtidig berøre gjenstanden slik at barnet kjenner den voksnes hånd under utforskningen. Vi ser dette som en parallell til seendes felles oppmerksomhet: det å se på noe sammen, så se på hverandre og så se

tilbake på tingen. Ved at et blindt barn og en voksen berører hverandres hender samtidig med at begge tar på en ting, ”ser” de sammen på tingen. Barnet kan merke at noen ser at hun ”ser”.

Ord brukes for å gi tilbakemelding til barnet om at hun blir sett. Når du i tillegg kan gi tilbakemelding til barnet gjennom andre sanser, vil hun få en sterkere opplevelse av å bli sett.

👁️ Hender brukes i kommunikasjon

”Hånden er et sjelens instrument; våre henders bevegelser og gester avspeiler hva vi føler, ønsker og vil uttrykke. Kroppsspråket er en del av vår personlighet. Hånden er et kommunikasjonsorgan, like viktig som øyet eller øret.”

(Gunilla Jangdén, s. 65, 1994)

Seende barn får vanligvis bekreftelse gjennom minst to sansekanaler samtidig: syn og hørsel. Det å se på noe sammen blir vanligvis ledsaget av ord.

Blinde barn står i fare for å få bekreftelse gjennom bare en kanal: hørselen. Det gir et mye svakere grunnlag for å oppleve felles oppmerksomhet. Spesielt for små blinde barn kan det være vanskelig å kople sammen ordene med en opplevelse av en ting. Det er en fare for at barnet opplever språket vårt som ”tomt” hvis det ikke har nok holdepunkter for hva vi snakker om. Bruker vi samtidig hendene sammen med det blinde barnet, har det også fått tilgang på to sansekanaler. Barnet kan ”se” med hendene sammen den voksne og samtidig ha med ordene for opplevelsen, slik vi har beskrevet i forrige avsnitt.

I tillegg gir håndkontakt og felles bruk av hendene informasjon som kan være vanskelig å formidle med ord eller stemme: hvordan har den andre det akkurat nå? Er hun ansent, åpen, uinteressert, nysgjerrig? Hvordan reagerer hun på det jeg sier eller gjør? Dette er informasjon som seende får ved å se på hverandres ansikt og kroppsspråk. Sammen med barn som er blinde må vi finne andre veier.

👁️ Vente på barnets initiativ

Når vi sier ”vente på barnets initiativ” mener vi ikke en passiv venting. Det nytter ikke å lese avisen i denne ventingen. Det er snakk om en aktiv prosess hvor du hele tiden er våken for barnets signaler. Dette er vanligvis en prosess som faller svært naturlig for foreldre. De ønsker så gjerne å forstå hva barnet deres er opptatt av. Men når det gjelder blinde barn, er det mer krevende. Barnets signaler er ofte små eller uvanlige og kan være vanskelige å oppfatte for seende.

Å vente på barnets initiativ betyr å være våken og lyttende. Hva forteller barnet meg? Det betyr at man tolker lyder og kroppsspråk. Når barnet gjør noe, prøver den voksne å forstå hva barnet er opptatt av. Dette handler mye om å bli kjent, og blir derfor lettere og lettere for hver dag som går.

Det å vente på barnets initiativ innebærer å være mindre opptatt av å sette i gang det vi har kalt ”den voksnes prosjekter”. Egne prosjekter kan for eksempel være at man ønsker

at barnet skal leke med en leke. Den voksne prøver å gi leken til barnet, skape oppmerksomhet omkring leken, mens barnet kanskje er opptatt av noe helt annet. Da blir det ofte vanskelig å få til felles oppmerksomhet med barnet.

Vi ser at noen foreldre er flinke til å prøve seg med å smette inn et initiativ. ”Hei, har du lyst til å kjenne på denne dokka?” Om barnet ikke svarer, fortsetter den voksne å være på barnets tema eller kanal, og prøver seg kanskje med et initiativ litt senere. Slik kan leken utvides. Den voksne sørger i stor grad for å ha oppmerksomheten der barnet er. Hun følger barnets initiativ mye mer enn hun prøver å trekke barnet med på sine forslag. I det tidligste samspillet er det den voksne som må passe på å ha sin oppmerksomhet der barnet er.

Det sies ofte at det er viktig å vente på barnets initiativ. Denne ”ventingen” er en aktiv prosess hos den voksne og krever en høy grad av tilstedeværelse.

👁️ **Positiv ledelse**

Positiv ledelse betyr å være en praktisk tilrettelegger og en veileder for barnet. Med positiv ledelse mener vi her at den voksne legger til rette situasjonen slik at felles oppmerksomhet kan oppstå. Den voksne kan arrangere og tilrettelegge rent praktisk slik at det blinde barnet får tak i leker og har mulighet for å utforske tingene omkring seg. Den voksne er oppmerksom og fanger opp at barnet for eksempel hører en lyd, blir oppmerksom på mikrobølgeovnen eller vaskemaskinen. Så blir det den voksnes oppgave å legge til rette slik at barnet og den voksne sammen kan utforske det som lagde lyden.

Positiv ledelse er å vise barnet verden. Vi sier ofte at den voksne må bringe verden til det blinde barnet. Det lille blinde barnet har en liten oppmerksomhetsavstand i og med at det mangler en sans som gir mye informasjon på lang avstand. Positiv tilrettelegging og ledelse for et blindt barn handler om å hjelpe barnet å undersøke hverdagslige gjenstander. Når barnet er i gang med å undersøke, kan den voksne bekrefte. På den måten får man felles oppmerksomhet om gjenstanden.

👁️ **Tilrettelegge situasjonen**

I samspill med barnet kan du prøve å være oppmerksom på barnets ønsker og handlinger, dets tilstand, følelser og kroppsspråk. I stor grad vil du justere deg til barnet og følge det barnet er opptatt av. Ved å beskrive, gi navn, vise hvordan ting fungerer, samtidig som du viser følelser for det dere opplever sammen, vil barnet huske opplevelsen som noe viktig og meningsfullt. Barn trenger en fortolker for å skape en verden som oppleves som sammenhengende og meningsfull rundt seg. Barnet trenger deg som tolk, aller mest den første tiden.

Spedbarn og småbarn trenger ofte hjelp til å samle sin oppmerksomhet. Dette kan du hjelpe dem med ved å påkalle og lede deres oppmerksomhet til ting i omgivelsene. Uten felles opplevelse av ting i omgivelsene er det vanskelig å snakke eller handle sammen. Ofte viser det seg at barnet er opptatt av én ting og foreldrene av en annen.

Barn trenger hjelp til å øve opp sin selvkontroll og sine evner til å planlegge. Dette skjer i stor grad gjennom samspill med omsorgsgivere, som på en positiv måte leder barnet, legger forholdene til rette, hjelper det å planlegge steg for steg.

For at et barn skal utvikle seg optimalt kreves det "ledet deltakelse" fra en voksen. Det er viktig at barnet får utfolde sitt eget initiativ til aktivitet, og at omsorgsgiver gjennom samspill understøtter og leder barnets initiativ. På den måten får barnet en rikere og mer utvidet opplevelse og erfaring enn det ville fått uten denne støtten.

Graden av støtte må reguleres etter barnets ferdighetsnivå og oppgavens vanskelighetsgrad. Så snart barnet begynner å beherske oppgaven, bør hjelpen reduseres, slik at barnet får en opplevelse av å mestre oppgaven selv. Barnet vil ved hjelp av den voksnes "stillasbygging" nå et høyere mål, som om det stod på en stige. Hjelpen bør settes inn i grenselandet for det barnet kan klare alene.

👁️ **Stemmebruk**

Stemmen kan ikke lyve, stemmen er sjelens speil. Med stemmen kan vi både synge varsomt og mykt og vi kan kjeft og bråke. Stemmen ser ut til å være enda et kontaktpunkt som fremmer felles oppmerksomhet med det lille blinde barnet. Hvordan den brukes ser ut til å være vesentlig.

Slik vi har sett på videoklippene, brukes stemmen på minst to måter i denne sammenheng. Ordene og stemmen kan være et middel til å oppleve gjensidig kontakt. Den voksne og det lille blinde barnet holder kontakten gjennom å stadig pludre med hverandre nesten som en parallell til blikkontakten. Vi opplever ofte at blinde, litt større barn snakker mye. En av funksjonene denne ordflommen kan ha, er å holde på kontakten.

Den andre måten stemmen brukes på er å gi tilbakemeldinger til barnet slik at barnet føler seg sett og elsket. Vi synes vi kan se på videoene at en variert stemmebruk som uttrykker følelser, hjelper barnet til å oppleve at det blir sett og satt pris på. Det går an å si: "for en flott gutt du er", bare gjennom tonefallet en bruker.

En mor har uttrykt det slik "Nå skjønner jeg hva du mener med at man kan smile med stemmen". Man kan uttrykke varme og glede gjennom stemmen, noe som vil motivere til felles oppmerksomhet.

I "Det lille blinde barnet" nevnes stemmen som et supplement til kroppskontakt. Bruk stemmen sammen med kroppskontakten, er et konkret råd. Forfatterne anbefaler foreldre å variere stemmen, veksle mellom hvisking og høy stemme. Overdriv stemmebruken, men snakk langsomt og rolig og i korte sekvenser, sier de.

Den voksnes stemme skaper kontakt med det blinde barnet. Gjennom stemmen får barnet tilbakemelding på seg selv og på det hun gjør. Selv om vi alle er forskjellig og har en personlig stil når det gjelder stemmebruk, kan det hjelpe å tenke bevisst gjennom hvordan man bruker stemmen i forhold til barnet.

👁 Følelsmessig kontakt

Tren deg opp til å høre på det en annen sier med udeelt oppmerksomhet og få tak i den talendes personlighet så vidt det er mulig.

Marcus Aurelius

Emosjonell temperatur og følelsmessig kontakt har mye med tilstedeværelse å gjøre. Barnet vil merke det når du er helt og fullt tilstede for det.

Det kan være vanskelig for oss å være helt og fullt tilstede i øyeblikket i en moderne verden som er full av konkurrerende impulser.

Kanskje er dette noe alle kan ha glede av å øve på? Slik Marcus Aurelius uttrykker det, må man trene seg opp for å kunne lytte til et annet menneske.

Øvelse og ettertanke må til for å kunne være følelsmessig helt og fullt tilstede for barnet. Stundene sammen med barnet er viktige i barnets liv.

*Jeg er jeg
En viktig person
Den viktigste i hele verden.
Men jeg kan ikke være/kan ikke
bli jeg uten andre.
I så fall er jeg/blir jeg
ingenting - usynlig - og det
vil jeg ikke være.
I forhold til deg - den viktigste
personen i hele verden.
Kys meg!*

Arild Nyquist -94

Litteratur med tilknytning til temaet:

Carling, Anne:

Hverandres blikk,
Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1989.

Feilberg, Gangås, Hansen, Mjaavatn, Rusten og Stern:

Det blinde barnet, språkstimulering i det første leveåret.
Gyldendal, 1989

Jangdin, Gunilla:

Synsstimulering. Den tidige synutvecklingen – Teori og praktikk.
SIH Läromedel, Umeå, 1994.

Juul, Jesper:

Her er jeg! Hvem er du?
- om nærvær, respekt og grenser mellom voksne og barn
Pedagogisk forum, København, 1998.

Stern, Daniel:

Et spedbarns dagbok. Hva ditt barn ser, føler og opplever.
Universitetsforlaget AS, Oslo, 1992.

Hartman, Ann-Mari:

Lek med mig og
Lek mera med mig
SIH-Läromedel, Gårdsv.7, 171 52 Solna, Sverige.

Huneide, Karsten:

Ledet samspill. Håndbok til ICDP's sensitivitetsprogram.
Nesbru: Vett & viten, 1996

Indeks DVD

- Klipp 1 Dialog – “samtale” med mor Maria, 3 md. – seende
- Klipp 2 Dialog – ”samtale” med far Ole Martin, 5 md. – blind
- Klipp 3 Borte-bø-lek Ingrid, 8 md. seende
- Klipp 4 Borte-bø-lek Ole Martin, 5 md. - blind
- Klipp 5 Skal du opp? Jørgen, 8 md. – blind
- Klipp 6 Lek med tærne Jørgen, 8 md. – blind
- Klipp 7 Lek med smykke og fot Hanne, 12 md. – blind (3md. prematur)
- Klipp 8 ”Gir du meg hammer’n?” Håkon, 12 md. – seende
- Klipp 9 ”Hvor er du – ser du meg?” Ole Martin, 10 md. – blind
- Klipp 10 Oppmerksomhet mot lyd Andrine, 8 md. – seende
- Klipp 11 ”Hør pappa?” Marita, 12 md. – blind
- Klipp 12 Hoppelek Ole Martin, 12 md. – blind
- Klipp 13 Gyngeglede Jørgen, 12 md. – blind
- Klipp 14 Puttekassen Andrine, 12 md. – seende
- Klipp 15 Lekekoffert Hanne, 2 år – blind
- Klipp 16 Jonas og katten Jonas, 2 år – blind
- Klipp 17 Puslespill Ole Martin, 2 år – blind
- Klipp 18 Lita sklie – stor sklie Ole Martin, 2 år – blind
- Klipp 19 Koke kaffe Ingrid, 3 år – seende
- Klipp 20 Koke kaffe Ørjan, 3år – blind
- Klipp 21 Badelek Jonas, 3 år – blind

Tidligere utgivelser i Statped skriftserie

Se www.statped.no/bibliotek/skriftserie for mer utfyllende informasjon

Nr. 1 Skavlan, Sigvald: *Throndhjems Døvstumme-Institut Program utgivet i anledning af institutets 50-aarige bestaaen*. Møller kompetansesenter, 2002

Nr. 2 Hoven, Grete: *Veiledning til KALA*. Trøndelag kompetansesenter, 2002

Nr. 3 Hoven, Grete: *Leik og leik, fru Blom En studie av AD/HD-barns leikatferd*. Trøndelag kompetansesenter, 2002

Nr. 4 Nordtvedt, Trine og Øvrelid, Marit: *Synlig men blir vi sett - hørt og tatt på alvor?* Trøndelag kompetansesenter, 2003

Nr. 5 Skogseth, Olav: *Datamaskiner formidlet gjennom folketrygden*. Trøndelag kompetansesenter, 2003

Nr. 6 Østvik, Jørn, Aagård, Mia, Myklebust, Arne: *Taleteknologi - en bro til samhandling* Trøndelag kompetansesenter, 2003

Nr. 7 Onsøyen, Ragnhild, Øvrelid, Marit, Hoelgaard, Liv Margrete: *Synlig - men ikke sett* Trøndelag kompetansesenter, 2003

Nr. 8 Vethus, Bjarne: *Matematikk og AD/HD - En kartlegging av vansker og tiltak* Sørlandet kompetansesenter, 2003

Nr. 9 Rolandsen, Wenche: *Bedre utnyttelse av IKT-hjelpemidler* Trøndelag kompetansesenter, 2003

Nr. 10 Samuelsen, Anne Sofie Salberg: *Læring i skolenettverk - En studie av lærings-utbyttet i en skolebasert nettverksmodell* Trøndelag kompetansesenter, 2003

Nr. 11 Falsen, Lise, Lindeberg, Tove Bjørner: *Hørselshemmede i norsk litteratur* Møller kompetansesenter, 2003

Nr. 12 Aas, Berit: Word 2000, *Tastaturhefte* Huseby kompetansesenter, 2003

Nr. 13 Bjelland, Terje: *Noen norske barn med AD/HD med påvist nytte av sentralstimulerende medikamenter* Sørlandet kompetansesenter, 2003

Nr. 14 Holten, Mali, Nordskog, Åsmund, Sorkmo, Jørgen: "(...) *Samla sett det beste opplæringstilbudet (...)*" Øverby kompetansesenter, 2003

Nr. 15 Skogseth, Olav: *Rapport fra prosjektet Samspill via skjerm* Trøndelag kompetansesenter, 2003

Nr. 16 Bartlett, Ingalill: *Kroppsoving i klasse med elev som er synshemmet* Huseby kompetansesenter, 2003

Nr. 17 Brevik, Kari, Grøstad, Kjersti, Jessen, Edle, Qvale, Annelise, Torgersen, Sissel: *Kunst og håndverk i klasse med elev som er synshemmet* Huseby kompetansesenter, 2003

Nr. 18 Øvrelid, Marit, Hoelgaard, Liv Margrete: *Dialogens kraft - en mulighet til utvikling* Trøndelag kompetansesenter, 2004

Nr. 19 Eric, Maia: "*Jeg er ikke så flink til å snakke - men har mye å fortelle!*" Trøndelag kompetansesenter, 2004

Nr. 20 Eckhoff, Gro, Handorff, Jan Arne: *Nonverbale lærevansker (NLD)* Torshov kompetansesenter

Nr. 21 Brandsborg, Knut, Cyvin, Mette (red.), Jeremiassen, Rita H., Loe, Toril: *FOM – Felles oppmerksomhet, DVD og teksthefte* Huseby og Tambartun kompetansesentra, 2004

FOM

- felles oppmerksomhet

Dette prosjektet handler om felles oppmerksomhet mellom seende voksne og små barn som er blinde. God kommunikasjon mellom en voksen og det lille blinde barnet har stor betydning for barnets utvikling. Felles oppmerksomhet er en viktig del av denne kommunikasjonen. Prosjektet fokuserer på en liten bit av et stort fagfelt innen tidlig samspill og kommunikasjon. Økt kunnskap på dette feltet kan ha avgjørende betydning for små barn som er blinde og foreldrene deres.

Til heftet hører også en video på DVD eller VHS. Musikk av Kjetil Bjørnstad, "Between Memory And Presentiment" fra CDen "Waterstories" ECM 1503, 1993

Utgiver: Huseby og Tambartun kompetansesentra
Bestillingsadresse: Gamle Hovsetervei 3, 0768 OSLO
Telefon: 22 02 95 00
Faks: 22 92 15 90
E-post: huseby@statped.no, tambartun@statped.no

Utgivelsesår: 2004
Statped skriftserie nr 21
Rettigheter: Huseby og Tambartun kompetansesentra

ISSN 1503-271X
ISBN 82-7740-019-5 kpl

Huseby kompetansesenter
Statlig spesialpedagogisk støttesystem

Tambartun kompetansesenter
Statlig spesialpedagogisk støttesystem